

ODABIR BILJA I PROSTOR (situacija, identitet, metode)

SELECTION OF PLANTS AND SPACE (situation, identity, methods)

R. Manojlović

SAŽETAK

Odabir bilja u krajobraznoj arhitekturi izravno utječe na oblikovnost, ali i ekologijsku povezanost s prostorom na koji se projekt odnosi, posebice izraženo kroz identitet prostora (genius loci). Zato se odabir bilja projicira i na razini prostornog planiranja. U krajobraznoj slici, pojedino drvo, drvored ili grupa stabala (možemo čitati biljne vrste), sastavni su dio slike (dojma), a prepoznato kao identitet prostora.

Pitanje odnosa identiteta i prostora u današnje vrijeme postaje sve važnije. Nemoguće je govoriti o identitetu, a da se ne govori o prostoru.

Ovdje se iznosi jedna osobna arhitektonska dijalektika, u namjeri da se potakne suvremeni dijalog krajobraznih arhitekata.

ABSTRACT

Selection of plants in landscape architecture has a direct impact on the shape, as well as on the ecological connection to the space to which the project relates, particularly expressed through the space (genius loci). Therefore, the selection of plants is to be projected on the level of the regional planning as well. An individual tree, an avenue of trees, or a group of trees (one can distinguish plant species) is an integral part of the image (the impression), and therefore can be identified as space identity.

The question of the relation between the identity and the space is at present gaining in importance.

Mentioning identity and not mentioning space, is impossibile.

Here is being stated a personal architectural dialects, to encourage a contemporary dialog among landscape architects.

SITUACIJA

Krajobraznu sliku grada, pojedine strukture, poglede i obrise, pamtimo kao prostorni identitet (*genius loci*). U tom vizualnom zapisu pojedino drvo, drvodred ili grupa stabala (možemo čitati biljne vrste), sastavni su dio (pikseli) slike, (dojma). Ono je dakako rezultanta povijesnog razvoja krajobrazza, a prepoznato kao identitet prostora.

Određenje parkovne (krajobrazne) arhitekture ovdje možemo iščitati i kao odabir biljne vrste dendroflora koju baštinimo kroz sklopove i sustave zelenila u gradu. U mnoštvu pozitivnih i negativnih primjera kao "oporac" vežemo se za odabir usklađen sa bioekološkom osnovom¹, i uspješne pojedinačne odabire koji su izraz osobitosti.

Au temelju pojma parkovne arhitekture je ideja identiteta.

Danas u dinamizmu zbivanja tranzicije stvaraju se nove zajednice i novi tipovi identiteta. Tranzicijska okolina ovjerava brzu mijenu potaknutu privatnim interesom. Povezanost tehnike i estetike (kao sastavnice zamišljene kulture arhitekture) više nije dostatna osnova za uspostavu identiteta arhitekture.

Sagledavajući stanje danas, možemo li govoriti o očekivanoj uspostavi urbanog kontinuiteta i to onoga kojeg jesmo i želimo biti baštinici, a koji bi mogao prevladati interpretaciju novostvorenih arhitektonskih aspiracija, što su sve više globalnog kiča u provincijskom zrcalu?

U toj težnji prelama se odabir biljnog materijala, koji će ili biti na tragu prostornog identiteta, ili se u krajnjem zahvatu u urbani i suburbani prostor može utvrditi nedvojbenim nesuvislost prema zatečenom javnom prostoru, katkad i zbog marginalizacije parkovne arhitekture.

Što učiniti u ovom trenutku stojeći pred tranzicijskim vrtlogom opčinjeni dinamizmom zbivanja?

IDENTITET

Pitanje odnosa identiteta i prostora u današnje vrijeme postaje sve važnije. Nemoguće je govoriti o identitetu², a da se ne govori o prostoru.

¹ Manojlović R. (1982) Hortikulturno oblikovanje ekonomskih dvorišta i rekreacijskih objekata površina RO Ratarstvo Osijek IPK Osijek, Šumarski list 1-3.

² pri tome treba imati u vidu da identitet nije određen jednom zauvijek niti je ikada dovršen projekt, on je uvijek izložen, lomljiv, i otvoren.

Govoriti o prostoru znači govoriti o vizualnoj pojavnosti, o krajobrazu. Njegove sastavnice su strukture zelenih volumena, reljefni oblici, vodene površine, urbani sklopovi, a determinirani velikim i malim mjerilom koji se stalno isprepliću, odredili su krajobraznu sliku. Tako sliku nekog prostora vizualno doživljavamo kao prostorni identitet.

Za ilustraciju je odabran primjer grada Osijeka.

Slika i obrisi krajobraznog identiteta su: "grad na rijeci". To je longi-tudinalni grad na lijevoj obali i nasuprot prirodne strukture na desnoj obali rijeke, izravno povezani mostovima.

To ilustriraju sljedeće slike:

SLIKE I OBRISI KRAJOBRAZNOG IDENTITETA GRADA OSIJEKA

U tom ukupnom dojmu sastavni je dio drvo, biljna vrsta, kako zatečeno od prirode tako i podignuto sadnjom. Kada navedenu sliku "zumiramo" nije teško prepoznati koje je to drvo, biljna vrsta.

U navedenim primjerima vidimo da je odabir (lik krajobraza) uravnotežen odnos prirodnih i kultiviranih zahvata, i reprezentira naš odnos prema prostoru kao identitetsku oznaku kulture.

To ukazuje i na važnost odabira.

SASTAVNI DIO SLIKE

Zato se moramo zapitati kakav je naš odnos prema odabiru bilja.
Možemo li prihvatiti da slab odabir bude odrazom našeg budućeg identiteta?

I TO JE (DA LI) KRAJOBRAZNA ARHITEKTURA

METODE

Kako se odrediti?

Kako definirati metode djelovanja?

Njih trebamo tražiti u pristupu, u zaštiti prostora, u dodiru javnog i privatnog identiteta:

Pristup

- Očuvanje prostornog identiteta (genius loci).
- Arhitekt kao javni radnik nasuprot dvorskom arhitektu.
- Arhitektonski koncept nasuprot pragmatici.
- Lokalno nasuprot globalnom

Zaštita prostora i restrukturiranje gradova

- Zaustavlja se širenje grada (na prirodni okoliš), a orijentacija je na reprogramiranje, restrukturiranje i pugušnjavanje grada.
- Unutrašnja gradska jezgra traži stalnu obnovu. To nije samo stvar tehničkog i estetskog planiranja, već je odraz društvene i ekonomske dimenzije zadataka i procesa.
- Veliki gradski razvoj je danas u rubovima gradova, gdje se zbog interakcije s okolišem može definirati kao KRAJOBRAZ GRAD.

Javni i privatni identitet

Arhitektura može nositi identitetsku oznaku kulture tek ako umreži aspiracije svih čimbenika u artikulaciji prostora.

Kultura danas nužno podrazumijeva socijalni i ekologijski pristup korištenju prostora, posebice na dodiru privatnog i javnog.

KRAJOBRAZ, PROJEKT, JEDNO OSOBNO ISKUSTVO

O odabiru bilja može se govoriti s različitih motrišta. Ovdje će biti riječi sa stajališta projektiranja, jedno osobno iskustvo.

Kao osnova uzet je primjer projekta parkovnog i krajobraznog uređenja kompleksa IPK Vinogradi Erdut. Ovo stoga jer se ovdje slojevito prelamaju pitanja odabira bilja i prostornog identiteta.

Parkovni prostor uz kompleks dvorac (kurijski) Adamović-Cseh, podrum i zgrade IPK Vinogradi Erdut, nalazi se u samom mjestu Erdut neposredno uz centar i čini njegovu jezgru, te određuju njegovo prostorno i krajobrazno obilježje.

O povijesti Erduta iščitavamo iz arhivskih prikaza, a Erdut se prvi put spominje još davne 1359. godine.

Kompleks kurija Adamović-Cseh s vinskim podrumom i gospodarskom zgradom zaštićen je u svojstvu nepokretnih spomenika kulture Rješenjem Uprave za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Osijeku br. UP-I-03-28/1-1970 BI/MM od 19. 12. 1969. godine, te upisan pod registarskim brojem 149.

Na ovaj povijesni kompleks nastavlja se novi podrum gospodarske zgrade sa upravom te karakteristični krajobraz ruralnog naselja i vinograda na lesnom platou, a sjeverno gdje reljef strmo i naglo pada sve do Dunava su šumske površine. Neposredno uz naselje na najvišoj poziciji, odmah preko karakterističnog strmog zasjeka u lesnom platou (surduka) kroz koji prolazi put ka Dunavu, vizurno prisutna, nalazi se erdutska kula (identitet prostora i zaštitni znak).

PROSTORNA ANALIZA

To je prostor kojemu su glavne prostorne odrednice: povijesni objekti (svojstvo spomenika kulture) dvorac Adamovich-Cseh i stari vinski podrum sa vizurnim akcentima, stari park, javna parkovna površina južno, te vinogardarski krajobrazni elementi uz koje su vinski podrumi i zgrade, a od njih široko otvorene vizure na Dunav sa sklopom priobalnih šuma i panoramsku sliku i ovdje uvijek prisutnu vizuru na erdutsku kulu (svojstvo spomenika kulture).

Prostornom analizom istraženi su frekventni pješački pravci, moguće zone okupljanja i moguće reperične točke, potencijalni ambijentalni kutci, te vizualna komunikacija, vezano za dopunjene i dijelom nove funkcionalne namjene ovih objekata (koje će odrediti i smjer parkovnog oblikovanja), karta 1.

PLAN POSTOJEĆE DENDROFLORE I ANALIZA STANJA

Istražnim radovima na terenu snimljena je dendroflora, provedena analiza njena stanja i u cijelosti kartirano.

Detaljna analiza pokazuje što treba ukloniti, što se događa s pojedinom vrstom (dali kao vrsta propada), a također dali je odabrano bilje prikladno u prostoru; i našem poimanju prostornog identiteta.

Odluku o odabiru vrsta projektiranog rješenja odredit će (nakon postupka valorizacije):

- prirodne osobitosti
- zatečeno stanje dendroflore (po vrsti, stanju razvoja i stanju vitalnosti)
- prostorne i oblikovne osobitosti

IDEJNO RJEŠENJE PROSTORNOG I PARKOVNOG OBLIKOVANJA

Odabir, rješenje koristi izvorne crte povijesnog predloška i identiteta prostora, oblikovnu strukturu razvija autohtonim krajobraznim elementima. Pri tome se podržavaju vizure na točke (akcente), posebno vizure na Erdutsku kulu, te široko otvorene vizure na Dunav i panoramske vrijednosti.

Karta 1.

UMJESTO ZAKLJUČKA

Iako je tema ODABIR BILJA već odavno principijelno definirana, kroz temu se projicira niz aktualnih pitanja krajobrazne arhitekture i uopće arhitekture danas. Njih bi mogli otvoriti već sljedećim naslovima:

- *Uspostavljanje zelenog kontinuiteta ili novi diskontinuitet*
- *I to je parkovna arhitektura*
- *Javni i privatni identitet*
- *Park slučaj dijalektičke arhitekture*
- *Protesti profesije*

Kroz neke od njih moramo već sada dati odgovore.

Odabir bilja (tehnološkog materijala u krajobraznoj arhitekturi) pravi je povod za to.

Adresa autora – Authors' addresses
mr. sc. Rade Manojlović, dipl. ing. šum.
krajobrazni arhitekt
Osijek, Trpimirova 4 A
e-mail: rade.manojlovic@os.htnet.hr

Primljeno – Received:
9. 03. 2005.